

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

פרק ה'

בהמשך לנבואות הנחמה ואחרית הימים שבפרק ד', פרק ה' כולל ארבע נבואות נחמה לעתיד לבוא. התחדשות שושלת בית דוד [א-ג] תיאור השלום שישורר בימי המשיח מבית לחם [ד-ה], תיאור 'שארית יעקב' הנמצאת בקרב הגויים [ו-ח]. ונבואה על הכרתת האלילות מקרב ישראל [ט-יד].

1.

וְאִתָּה בֵּית לָחֶם אֶפְרָתָה צָעִיר לְהִיּוֹת בְּאֶלְפֵי יְהוּדָה' [א]
הפרק פותח בנבואה על יציאת ה'מושל' - המלך העתידי של ממלכת יהודה. הרקע לנבואה היא האכזבה מתפקודו של חזקיהו מלך יהודה בימי מיכה.

א | דמותו של המושל מבוססת על ראשית דרכו של דוד בספר שמואל. ראו - שמ"א ט"ז, וא; י"ז, וב. כיצד תורמים מאפיינים אלה לעיצוב דמותו של המושל? עמדו על ההתפתחות בין ראשיתו בפס' א ל'רעייתו' ושלטונו בפס' ג.

ב | נבואה דומה מופיעה בנבואתו של ישעיהו, בן זמנו הבוגר של מיכה העוסקת ב'חוסר מגזע ישי' [ישעיהו י"א, א-ה]. השוו בין הנבואות ובדקו מהו הדגש המושם בכל נבואה על תפקידו של המלך העתידי? שימו לב גם לאופי ה'רעיה' המתואר בפסוקים ד-ה בישעיהו.

2.

וְהָיָה שְׂאִרֵי יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים... [ו]
מצבו של העם, 'שארית יעקב', בקרב הגויים מתואר בפסקה זו בשני דימויים מעולם הטבע - הטל והאריה, המנסחים בלשון דומה אך שונים עד מאד זה מזה. מה מאפיין את זיקת ישראל לעמים בדימוי הראשון, ומהו טיב זיקה זו בדימוי השני? כיצד ניתן לבאר את הסתירה בין הדימויים?

פרק ו'

המצב הכלכלי המפותח ביהודה הביא להתפשטות דרכי המסחר ביהודה ועמן ההונאה והרמאות. ההשפעה הנוכרית על ממלכת יהודה ניכרה בתחומי הפולחן, ובתחום הכלכלי חברתי. בפרק כלולות שתי תוכחות לעם, הבנויות כעין תביעה משפטית של ה' מול עמו. בתחילת הפרק [א-ז] ה' קורא את עמו למשפט על כפיות הטובה שלהם כנגד צדקות ה'. בסיומו מופיעה תוכחה לסוחר העיר המושפעים מהסדרים החברתיים המעוותים שהנהיגו עמרי ואחאב [ט-טז]. כנגד שני אלה ניצבת בליבו של הפרק התביעה של אלוקי ישראל מן האדם [ח], המתמצת את מוסר הנביאים, כדברי חז"ל - 'בא מיכה והעמידן על שלוש': 'עֲשׂוֹת מְשָׁפֵט וְאֶהְבֵּת חֶסֶד וְהִצַּנֵּעַ לָקֵת עִם אֱלֹהֶיךָ'.

3.

הטענות כנגד העם נחלקות לשני משפטים הפותחים במילה 'עמי': הראשון חוזר ליציאת מצרים [ג], והשני אל רגע הכניסה לארץ ישראל [ה].

א | החסד הראשון שנזכר הוא הוצאת עם ישראל ממצרים. מדוע לדעתכם נזכרו כאן שלושת השליחים?

ב | החסד השני הוא הצלת העם ממזימת בלק מלך מואב. ההקבלה בין מזימת בלק למזימת פרעה רמוזה כבר בתורה: השוו בין חשש פרעה ומזימתו [שמות א', ח-י] לחשש בלק ומזימתו [במדבר כ"ב, ב-ג] - מהן הדרכים בעזרתן מבקש כל מלך להתמודד עם ריבוי של העם, וכיצד מציל ה' את העם בכל פעם?

4.

'בְּמָה אֶקְדָּם ה', אִפְּךָ לְאֱלֹהֵי מְרוֹם? [ו]

כנגד תפיסת העולם האלילית מעמיד הנביא את הדרישה של אלוקי ישראל מן האדם.

א | עיינו בחלקה הראשון של הפסקה [ו-ז], מהם המאפיינים של מעשי ריצוי האל לפי התפיסה המוצגת כאן ומה תכליתם?

ב | כיצד מאופיינת דרישת ה' בפסוק ח? נסו לזהות את מערכת הניגודים בין שתי התפיסות בשאלת תכלית הדרישה.

פרק ז'

בתחילת הפרק [א-ז] מקונן מיכה על מצבה העגום של החברה בימיו. ופורש לנגד עינינו מצב חברתי מייאש, שבו השחיתות פושה בכל ואין אדם ישר ונאמן. מהתיאור הכללי המופשט של הרע עובר הנביא לתיאור השחיתות בתחום החיים הציבוריים, ולאחר מכן הוא מתמקד בידידים ובמשפחה. מערכת היחסים האינטימית בין בני אדם מתחלפת בחשדנות עמוקה ובחוסר אמון.

הספר נחתם בשתי תפילות: תפילה לחידוש ימיה של ממלכת ישראל כקדם, כמו בימי יציאת מצרים [יד-יז]. ותפילה על מחילת עוונותיהם של ישראל [יח-כ].

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

5.

תיאורה של החברה המתפוררת נפתח בתיאור החסרונות הקיימים בה [א-ב], ולאחר מכן מתואר הרע המצוי בה [ג-ו]. להבנתו המדויקת של הדימוי 'אֶלְלִי לִי כִּי הָיִיתִי פְּאֶסְפִּי קִיץ פְּעֻלָּת בְּצִיר' [א] לפנינו דימוי מיוחד במינו של אדם ההולך ומבקש לאסוף פירות טובים ולא מוצא. כיצד תורם הדימוי להבנת התהליך שעבר על החברה בימי מיכה, ומה הוא מלמד עליה? השוו גם לאזכור הגפן והתאנה בנבואת אחרית הימים של מיכה [ד,ז]. להבנתו המדויקת של הדימוי העזרו בדברי **י' פליקס**: 'אספי קיץ הם התאנים של סוף הקיץ... שלעולם לא יגיעו לידי הבשלה. הביכורות, התאנים הגדולות והמשובחות ביותר, הן הניגוד של אספי הקיץ, כפי שעוללות הבציר שנמנו לידם הם הניגוד לאשכול והן מציינות את הענבים שהתפתחו לאחר הבציר. האשכול מכיל הרבה ענבים טובים למאכל בעוד שהעוללות מכילות ענבים בודדים, לרוב חמוצים. הנביא מדמה את עם ישראל לגפן או לתאנה שכבר נאספו פירותיהם הטובים, ולא נותרו עליהם אלא שרידים עלובים של תפארת העבה, בצורת פירות מצומקים או פגי בוסר ועוללות...!'

6.

מִי אֶל כְּמוֹהָ נִשְׂא עֶזְרָה עֹזֵן וְעֶבֶר עַל פִּשְׁעֵי [יח] - תפילת מיכה החותמת את ספרו מבוססת על מידותיו הייחודיות של ה' הנזכרות ב"ג מידות שנאמרו למשה לאחר חטא העגל [שמות ל"ד,ז]. בתפילת מיכה הושמטו שתי מידות, ונוספו שני דימויים ייחודיים למחילת העוונות: יכבוש עוונותינו, ותשליך במצולות ים כל חטאתם. לאור שינויים אלה מהו יסוד המחילה בנבואת מיכה. שימו לב גם למידה הפותחת ומסיימת את התפילה.

הרחבה - בין מיכה לישעיהו

הנביא מיכה המורשתי התנבא בסגנון דומה לסגנונו של ישעיהו. פרקים ד-ה בספרו מוקדשים גם הם למלך המשיח ולדעת רוב הפרשנים זו נבואה אחת של שני נביאים מאותו בית מדרש. מיכה המורשתי פעל בין זמנו של המלך יותם לבין חזקיהו, ובדיוק בזמנו של ישעיהו ומעט אחריו. והיה גם הוא חלק מההנהגה הרוחנית של הנביאים שביקשו לתקן את קלקוליה של יהודה. לנבואות ישעיהו ומיכה קוי דמיון רבים, בעיקר בתיאור חזון אחרית הימים ובדמותו של המלך המשיח. אולם ישעיהו היה איש ירושלים המקורב לבית המלכות, וייתכן שזה הרקע לייאוש מהעמדת מלך בשר ודם שמסוגל למלוך בענווה. לעומתו מיכה המורשתי גדל בסביבה כפרית מחוץ לירושלים, וייתכן כי היה יכול להאמין ביתר קלות כי תמונת העתיד של מלכות בית דוד מתממשת בהווה. מאה שנים מאוחר יותר יעמדו זקני ירושלים במקדש ויזכירו שכבר היה ביהודה נביא שאיים בסגנון חד ובוטח מזה של ישעיהו - 'לכן בגללכם ציון שדה תחרש...; ולא רק שלא פגעו בו אלא שחזקיהו הקשיב לו, חילה את פני ה' וחזר בתשובה. הזקנים לא הזכירו את ישעיהו. ההשוואה בין הנביאים מלמדת שגם בעולמם של נביאי אמת באותו זמן ובאותו נושא יכולים להיות הבדלים דקים ועמוקים, אולי עד כדי מחלוקת עמוקה ועקרונית לשם שמים. כדרכם של בתי מדרש, גם כאן זרמים פנימיים מסוגלים לחיות זה בצד זה בויכוח עמוק וחרף ביחס לדמותו של מלך המשיח.

[מתוך 'ישעיהו - כציפורים עפות', הרב י' בן נון והרב ב' לאו, עמ' 291]

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

ביאורי מילים

פרק ה'

- (ב) לָכֵן יִתְּנֶם עַד עֵת יוֹלְדָה יִלְדָּה: ה' יתן את בני יהודה ביד אויב עד עת הגאולה.
- (ד) וְהָיָה זֶה שְׁלוֹם - אֲשׁוּר כִּי יָבֹא בְּאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנֵינוּ...: השלום שיבוא לארץ בימי המושל יהיה תוצאה של הניצחון על אשור.
- (ו) אֲשֶׁר לֹא יִקְוֶה לְאִישׁ וְלֹא יִיחַל לְבְנֵי אָדָם: עם ישראל לא יבטח יותר באדם אלא בה' בלבד.

פרק ו'

- (ט) קוֹל ה' לְעִיר יִקְרָא וְתוֹשִׁיָה יִרְאֶה שְׂמֵךְ שְׂמֵעוּ מִטָּה וּמִי יַעֲדָה: דברי הפורענות של ה' בידי הנביא באים לעיה, ומיהו איש התושיה החכם שיקשיב אליהם?
- (י) עוֹד הָאִשׁ בֵּית רָשָׁע אֲצֵרוֹת רָשָׁע וְאֵיפֶת רָזוֹן זְעוּמָה: האם יש קיום לאוצרות שרכש הרשע באמצעות מעשי מרמה וזיוף משקלות?

פרק ז'

- (ג) עַל הָרַע כַּפִּים לְהִיטִיב הַשֵּׁר שְׂאֵל וְהַשְׁפִּט בְּשִׁלּוֹם וְהַגְדוֹל דִּכָּר הוֹת נִפְשׁוֹ הוּא וַיַּעֲבֹתוּהָ: הדבר היחיד שבו טובים אנשי יהודה הוא עשיית רע, וראשי העיר מבקשים שוחד ושופטים לפיו.
- (ד) טוֹכֶם כְּחֶדֶק יִשָּׂר מִמְּסוּכָה יוֹם מְצַפֶּיךָ כְּקֶדְתְּךָ בָּאָה עֵתָהּ תִּהְיֶה מְבוֹכָתֶם: הטוב והישר שבהם דומה לחדק ומשוכה - שיח קוצני ששימש כגדר ומכשול לעוברי אורח.
- (יא) יוֹם לְבָנוֹת גְּדָרֶיךָ יוֹם הַהוּא יִרְחַק חֶק: ביום זה, הרחוק עדיין מהאופק, יבנו מחדש גדרותיה של יהודה, זהו משל לשיקומה.
- (יב) יוֹם הוּא וְעֵדֶיךָ יָבֹא לְמִנֵּי אֲשׁוּר וְעַרְי מְצוֹר וְלְמִנֵּי מְצוֹר וְעַד נֶהָר וַיִּם מִיָּם וְהָרָה הָהָר: נידחי ישראל ישובו מאשור ותפוצות אחרות אל ה'.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555